

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ «ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ» ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ

Δημήτρης Κ. Μπάκας

Το **αγαθό** (ετυμολογικά ίσως από το *άγαν*: πάρα πολύ), σημαίνει αρχικά το **αξιοθαύμαστο** και κατ' επέκταση αυτό, που έχει **δύναμη** και **τόλμη**, το **γενναίο**. Στην αρχαία, ήδη, ελληνική φιλοσοφία προσέλαβε **αξιολογική** και **οντολογική σημασία** και συναρτάται με την έννοια της **καταλληλότητας**. Επίσης αναφέρονται και χρήσεις του αγαθού ως **«χρήσιμον»**, που τελικά οδηγεί τον άνθρωπο στον **χαρακτηρισμό** του **«τέλειου»**.

Ο Πλάτων είναι ο πρώτος που έδωσε στην **έννοια του αγαθού χαρακτήρα φιλοσοφικό και μάλιστα την ανύψωσε στη σφαίρα της οντολογικής κατηγορίας**. Η «ιδέα» του Αγαθού θεωρείται, ως η ύψιστη κατάκτηση της ψυχής και ως κριτήριο της χρησιμότητας όλων των αρετών (Πολιτεία). Κατέχει την **ανώτατη θέση στην κλίμακα του νοητού και μετά δυσκολίας γίνεται προσιτή στην ψυχή**. Επενεργεί ως **ζωογόνο δύναμη των όντων**. Παρομοιάζεται με την **πολυδύναμη του Ήλιου**.

Για τον Αριστοτέλη το **Αγαθό κατέχει το σημείο αναφοράς όλων των ηθικών ενεργημάτων του ανθρώπου** (Ηθικά Νικομάχεια 1096 23-27) **«ου πάντ' εφίεται»**. Στην **κλίμακα των επιδιωκόμενων αξιών** κατέχει την ύψιστη θέση και χαρακτηρίζεται, ως ύψιστη επιδίωξη και ταυτίζεται με την **ευδαιμονία**.

Στους νεότερους χρόνους, το αγαθό προσέλαβε διάφορες αποχρώσεις, από τον **ωφελιμισμό** των Αγγλων [Τζον Στιούαρτ Μιλ], ως την **καντιανή και χεγκελιανή αντίληψη του αγαθού ως ταυτότητα της υποκειμενικής βούλησης με το αγαθό**. Έτσι φθάνουμε πάλι στην παρατήρηση του Αριστοτέλη ότι το Αγαθό **προσιδιάζει στο χαρακτήρα και τη φύση του κάθε ανθρώπου** («εκάστω τη φύσει οικείον»).

Το αγαθό εννοείται σε αντιδιαστολή με το κακό. Οπότε αμέσως προκύπτει το μεγάλο θέμα της ηθικότητας της πράξεως και της ηθικής. (σφ. Υπάρχει μια λεπτή διάκριση μεταξύ των εννοιών **ηθικότητας και ηθικής**: **Η ουσιαστικότερη διαφορά συνίσταται στο ότι ηθική αναφέρεται κυρίως στην πρόθεση ενώ η ηθικότητα στην πράξη**).

Η ένταξη του ατόμου στην Κοινωνία (ανθρώπινη ζωή έξω από την Κοινωνία φυσικά δε νοείται), δημιουργεί υποχρεώσεις, λόγω **συνύπαρξης** με άλλα άτομα. **Η απλή συμπεριφορά αλλά και οι σύνθετες ενέργειες και πράξεις του κάθε προσώπου πρέπει να συνάδουν με τις απαιτήσεις της Κοινωνίας, ως σύνολο, αλλά και τα δικαιώματα των άλλων συνανθρώπων**.

Δυστυχώς εδώ προκύπτει το τεράστιο πρόβλημα εναρμόνισης και συναξιολόγησης των αγαθών. Το πρόβλημα έχει ως άμεση αφετηρία, το ότι το ατομικό συμφέρον **δεν ταυτίζεται πάντοτε με το γενικό (κοινωνικό) συμφέρον**. Επί πλέον οι επιλογές δεν γίνονται με αντικειμενικά ορθολογικά κριτήρια και τις περισσότερες φορές **εσωστρεφή συναισθήματα και ορμές κυριαρχούν της λογικής**. Είναι γνωστή η ρήση: «βλέπω και επιδοκιμάζω τα καλύτερα, ενδίδω όμως στα χειρότερα» («*video meliora proboque, deteriora sequor*»). Οβίδιος).

Βασικότατη τάση του ανθρώπου, η οποία είναι και ολόκληρης της φύσεως είναι η παραγωγή του μεγαλύτερου αποτελέσματος με την καταβολή της ελάχιστης προσπάθειας. Είναι γνωστή στους τεχνικούς, ως **αρχή του ελάχιστου δυνατού έργου**. Από εκεί ξεκινάει και σπουδαία έννοια της **αρμονίας**. Μόνον αν βρεθεί μια κατάλληλη αναλογία, στη προκειμένη περίπτωση ατομικών επιλογών και κοινωνικών επιλογών, τότε μόνον θα υπάρξει δυνατότητα παραγωγής έργου. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις **προκαλείται αρρυθμία και έλλειψη συντονισμού, οπότε η απόδοση είναι αρνητική**.

Η κρατούσα αντίληψη περί ηθικής αφορά κυρίως την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, των ελευθεριών του ατόμου, τον αυτοπροσδιορισμό του, την απόδοση του δικαίου με την έννοια ότι ο άνθρωπος αποτελεί το κυρίαρχο ον επί της. Με αφετηρία και γνώμονα το πρόσωπο και κάτω από τις αρχές του Διαφωτισμού (ισότητα, αδελφοσύνη, ελευθερία), σε ότι αφορά τις κοινωνίες της Δύσεως, η ηθική οδηγείται σε κατηγορικές επιταγές της μορφής της καντιανής ηθικής, πχ: «να πράττεις ως εάν η πράξη να γινόταν κανόνας για όλους».

Αλλά, εάν οι ρίζες της ηθικής ξεκινήσουν από το μεταφυσικό χώρο, δηλαδή από την καθαρή νόηση και θεωρία, τότε με βάση τον Ορθό Λόγο προσδιορίζεται αρκούντως και το περιεχόμενο των επιταγών. Από τη στιγμή, όμως, που περιέλθουμε στην πρακτική πλευρά των επιταγών ανακύπτουν τεράστια προβλήματα επιλογών.

Τη μεγάλη σημασία των αρμονικών σχέσεων διαπίστωσε ο άνθρωπος από τα πρώτα βήματά του για συγκρότηση κοινωνική ζωή. Από τότε που διαπίστωσε ότι τα προβλήματα ήταν ανυπέρβλητα, όταν ενεργεί μόνος του, ως άτομο δηλαδή. Οπότε αισθάνθηκε την ανάγκη να συμπράξει με συνανθρώπους του για την απόκτηση συλλογικής ισχύος.

Οι όποιες εφαρμογές στις σχέσεις των ανθρώπων άρχισαν με τη δύναμη της συνήθειας να παίρνουν τη μορφή έθους και ήθους, άρα ηθικής.

Είναι, λοιπόν, ηθική το όλο σύστημα των κανόνων, το οποίο εφαρμόζει ένα σύνολο ατόμων, ώστε να είναι δυνατή ένα είδους αρμονικής συνύπαρξης.

Εδώ αναφέρεται και το μεγάλο πρόβλημα της ποικιλότητας της έννοιας της ηθικής και ηθικότητας. Ο κάθε λαός έχει τις δικές του συνήθειες και έθιμά του. Από τόπο σε τόπο παρατηρούνται ποικίλα δρώμενα και αποδεχτές συνήθειες.

Αλλά και ο καιρός αλλάζει τις έννοιες των ηθικών πράξεων. Απαξιώτικες πράξεις κάποιων εποχών μετά από λίγα χρόνια είναι δυνατόν να γίνονται αποδεχτές. Εδώ φυσικά σπουδαίο ρόλο παίζει και θρήσκευμα που επικρατεί στη κοινωνία.

Άρα, υπάρχει πιθανότητα κάποιες συμπεριφορές να έχουν ηθικό χαρακτήρα σε κάποιες περιπτώσεις και σε άλλες όχι. Οπότε αμέσως διαφοροποιούνται σημαντικά και οι έννοιες του καλού [αγαθού] και κακού. **(συνέχεια στο επόμενο)**

Δημήτρης Κ. Μπάκας
13 Μαΐου 2022